

Ü l e v a a d e

Emakeelepäev Moskva Eesti Seltsis

Jüri Viikberg

eesti keele instituudi vanemteadur

Viimastel aastatel on sagenenud Emakeele Seltsi ja väliseesti kultuuri-seltside kontaktid, mille tulemuseks on ühiselt korraldatud keelepäevad, näiteks Riias, Peterburis, Lundis, Stockholmis, Tamperes, Petseri eesti koolis. Väliseestlased on väga huvitatud eesti keele käekäigust, arengust nii grammatikas ja sõnavaras kui ka keelepoliitikas, ja Kodu-Eesti keeleteadlased on olnud meelsasti nõus tutvustama neile nii keeleuudiseid kui ka keelekorralduse praegusi seisukohti.

12. aprillil 2003 peeti Moskvas Eesti suursaatkonna valges saalis emakeelepäev, mille korraldasid Emakeele Selts, Eesti haridus- ja teadusministeerium ning Moskva Eesti Selts. Keelepäevale eelnes palmipuudepüha ja emakeelepäeva puhul jumalateenistus, mille pidas pastor Peeter Kaldur. Ta külastab sealseid eestlasi kaks korda aastas, järgmine luteri usu jumalateenistus ootab Moskva Elisabethi kogudust oktoobris.

Keelepäeva avasõnad lausus eesti seltsi esimees, tuumafüüsikust Moskva ülikooli professor Riho Nõmmik. Emakeele Seltsi nimel ter- vitas kuulajaid seltsi esimees, Tartu ülikooli professor Mati Ereli, kes keelepäeva juhatajana tutvustas ka kõiki esinejaid. M. Ereli avaettek- anne „Eesti keele uurimisest” andis ülevaate eesti keele uurimisega seonduvast – uurimiskeskustest (eeskätt Tartu ülikooli ja Tallinna pe- dagoogikaülikooli õppetoolid, eesti keele instituut ja Emakeele Selts), olulisimatest tulemustest ning lähimatest eesmärkidest.

Eesti keele instituudi vanemteaduri Tiiu Ereli ettekanne „Eesti kirjakeele praegustest probleemidest” keskendus 1990. aastail toimu-

nud muutustele. Kuulajaile oli valitud ilmekaid näiteid üldiseks kipuvatest käibeformidest, mis normidest lahknevad (nagu näiteks *kontserdite* pro kontsertide, *maastikuid* pro maastikke; *osad inimesed* pro osa inimesi; *üles loetlema* pro üles lugema ~ loetlema; *läbi direktori* pro direktori kaudu, *läbi juhuse* pro juhuse tõttu; *neliteist mai* pro neljateistkümnendal mail, *Tootal Kinnisvara* pro Tootali Kinnisvara). Tegu on tendentsidega, mis normirangust ei pelga ja mida reeglid (enam) ei taltsuta. Ent ühiskondlik teisenemine on uuendanud ka sõnavara. Esineja tõi näiteid nii sõnade liitmisest (*soodusravim, pensionisammas*), tuletamisest (*lõimuma, üleilmastuma, rehepaplus*), vanadele sõnadele nüüdistähenduse andmisest (*mestimine, kolmjalg, seltsing*) kui ka laenamisest (*digiallkiri, narkodiiler, veeb*).

Eesti keele instituudi vanemteadur Jüri Viikberg rõhutas oma ettekandes „Väliseestlased ja eesti keel” Venemaa eestlaste eripära. Venemaale on eestlasi jätkunud rohkem kui muudesse riikidesse (eesti külasid on rajatud Peipsist kuni Jaapani mereni), eesti asundused ja kogudused on kõige vanemad ning oma keelt ja kultuuri on hoitud silmatorkavalt kaua. Kui näiteks Siberis elavad neljanda, viienda või kuuenda põlve eestlased, tähendab, et nn kolme generatsiooni assimileerumise seaduspära pole seal kehtinud.

Iseloomulik on seegi, et väliseestlased pole kodueestlastele kunagi päris kadunud olnud. Juba alates XIX sajandi keskpaigast on Eesti ajakirjandus avaldanud sõnumeid väljarännanute elust ja ilmunud on isegi ülevaateid. Esineja juhtis tähelepanu sellele, et kui Eestis leidub maakaarte, millel on tähistatud väliseestlaste asukohad eri riikides, siis võiks Moskva eestlastel olla niisugune Eesti kaart, kus oleksid tähistatud nende sünni- või päritolukohad Eestis.

Haridus- ja teadusministeeriumi peaekspert Piret Toomet oli kaasa võtnud kümme stendi, mis lisasid ettekandele „Eesti keele õpetamisest väliseestlastele” sõnalis-pildilist konkreetset, kes ja mis riigis eesti keelt õpetab. Eesti keelt kui üht soome-ugri keelt õpetatakse üle 30 ülikoolis. Eestist saadetud eesti keele õpetaja töötab Petseris, Ülem-Suetukis Krasnojarski krais, Aleksandrovkas Krimmis, Salmes-Sulevis Abhaasias ning Peterburi ja Vilniuse ülikoolis. Et Moskva eestlased peavad plaani emakeelset kooliõpetust taastada, esitati mitmeid puhtpraktilisi küsimusi haridusministeeriumi võimaliku abi ja toetuse kohta.

Haridus- ja teadusministeeriumi keelepoliitika nõunik Jüri Valge esines teemal „Eesti keelepoliitika ja eesti keele arendamise stratee-

Moskva Eesti Seltsi esimees Riho Nõmmik, tema kõrval seltsi aseesimees Ellen Ahmedžanova ning juhatuse liikmed Lydia Otarova ja Siiri Nieländer. Jüri Viikbergi foto

gia”. Eesti Vabariigi aastail – 1991. aastast alates – on riigikeele positsioon kindlustunud ja selle kõnelejate arv suurenenud, ent eesti keele talitlemise ja arengu huve silmas pidades koostab 17-liikmeline keelenõukogu aastateks 2004–2010 eesti keele strateegiat. Koostatavas strateegias on kolm osa: eesti kirjakeel, eesti keele allkeeled ja eesti keel teiste keelte kontekstis. Strateegias kavandatud tegevused teenivad üht eesmärki – tagada kõikide eesti keele funktsioonide säilimine ja areng ka siis, kui Eestist on saanud Euroopa Liidu liige. Kirjakeele probleemide kõrval oligi keelepoliitika ettekanne teine, mille kohta kuulajad ohtramalt küsimusi esitasid.

Keelepäevast sai osa 61 inimest, neist enamik Moskva Eesti Seltist. Maailma üks vanimaid väliseesti seltse on rajatud 1900. aasta aprillis. 1937. aastal suletud selts taastati 16. septembril 1989, sinna kuulub praegu üle 400 liikme ehk iga neljas Moskva eestlane. 90% liikmetest on kõrgharidusega, umbes 40 liiget on teadusdoktorid ja -kandidaadid – eesti teadlaste arvu poolest on Moskva Tallinna ja Tartu järel kolmandal kohal.

Esiletõstmist väärrib tõsiasi, et Moskva seltsi töö toimub ainuüksi eesti keeles. 10-liikmelise juhatuse eesotsas seisavad esimees Riho Nõmiku kõrval aseesimehed Ellen Ahmedžanova ja Epp Jaanvärk ning sekretär Hille Susi. 2002. aastal ilmus seltsil Globalinformi kirjastuse väljaandel esinduslik ülevaate-teos „Moskva Eesti Selts 1989–2000”.

Moskvas Eesti saatkonna ees seisavad (vasakult) Ellen Ahmedžanova, Piret Toomet, Hille Susi, Jüri Valge, Tiiu Erelt, Mati Erelt, Jüri Viikberg ja saatkonna sekretär Ruth Kulbas. Jüri Viikbergi foto